

उत्तराणि
संस्कृत

VII

उत्तराणि

खण्ड-क, ख, ग एवं अभ्यास-प्रश्नपत्र

खण्ड: 'क' (अपठितांश-अवबोधनम्)

अभ्यास-कार्यपत्रिका-1

1. 1. (ख) प्राचीनदुर्गस्य 2. (ग) भारतस्य 3. (ख) दिल्लीनगरी 4. (क) प्रवेशपत्रम्
2. वयम् दिल्याः जन्तुशालायाम् विविधाः पक्षिणः पशवः जलचराः च द्रष्टुं शक्यते।
3. 1. (ग) प्राचीनदुर्गाय 2. (ख) च 3. वयम् 4. विविधान्
2. 1. 1. (क) प्रकाशः 2. (ख) पुष्पेषु
3. (ख) वानराः 4. (ग) शीतलः
2. बालाः उद्यानेषु यत्र-तत्र धावन्ति क्रीडन्ति च।
3. 1. (ख) स्वच्छे 2. (ग) जनाः 3. (ख) प्रभातवेला 4. (ग) च

अभ्यास-कार्यपत्रिका-2

1. 1. (ख) उच्चशिक्षायै 2. (ग) राजा राममोहनरायः
3. (क) स्त्रीशिक्षायाः 4. (ख) आङ्ग्लीयानाम्
2. यवनशासकानां शासनकाले तैः स्त्रीणां शिक्षा परिसमाप्ता।
3. 1. (ग) अतीव 2. (ग) यवनैः 3. भारतीयाः 4. सुधारकः
2. 1. (ख) ऋतुप्रधानम् 2. (क) मेघाच्छन्नः 3. (ख) इन्द्रधनुः 4. (ग) मेघाः
2. कृषिप्रधानाय भारताय तु वर्षा वरदानम् एव।
3. 1. (ग) क्त्वा 2. (ख) शीतलाः
3. (क) आ + गम् 4. (ख) नराः प्राणिनः च

अभ्यास-कार्यपत्रिका-3

1. 1. (ख) आचार्यः 2. (ग) मूर्खसंगतिः 3. (क) सदाचारिणः 4. (ग) सदाचारस्य
2. 'आचारः परमो धर्मः' इत शास्त्रेषु निर्दिष्टम्।
3. 1. (ख) परित्यज्य 2. (क) महिमा 3. (ख) असत्यम् 4. (ग) अस्
2. 1. (ग) गंगोत्री 2. (क) पापकर्माणि 3. (ख) दीपकानाम् 4. (ग) हरिद्वारस्य
2. हरिद्वारे स्नानेन नरस्य सर्वाणि पापकर्माणि नष्टानि भवन्ति।
3. 1. (ख) अत्र 2. (ग) आ + गम् 3. (क) परितः 4. (ग) मनः

अभ्यास-कार्यपत्रिका-4

1. 1. (ख) प्रातःकाले 2. (क) निर्मलः 3. (ग) भगवान् भास्करः 4. (क) खगाः
2. नदीतटस्य मन्दः मन्दः समीरः शरीरे स्फूर्तिं जनयति।
3. 1. (ख) भास्करः 2. (क) विकसितानि 3. (ग) च 4. (ख) समीरः
2. 1. (ख) मधुकोशम् 2. (ग) भोक्तुम् 3. (क) दक्ष्यन्ति 4. (ख) वृक्षे
2. वानरं दृष्ट्वा एका मधुमक्षिका अवदत् 'भो कपे! इमं वृक्षं मा आरोह। एतस्मिन् वृक्षे अस्माकं मधुकोशम् अस्ति।'
3. 1. (क) वानरः 2. (ख) दूश् 3. (ख) पुनः 4. (ग) वयम्

अभ्यास-कार्यपत्रिका-5

1. 1. (ख) दूषितम् 2. (ग) ललनाः 3. (क) अवकरैः 4. (ख) प्राणिनाम्
2. वृक्षाणाम् उपरि काकाः, चटकाः, शुकाः, कोकिलाः च वसन्ति।
3. 1. (क) नद्ये 2. (ग) तरूणाम् 3. (क) अत्र 4. (ख) जनाः
2. 1. (ख) डॉ० राजेन्द्र प्रसादः 2. (ग) विधिशास्त्रस्य 3. (क) भारतरत्नेन 4. (ख) राजवंशी देवी
2. डॉ० राजेन्द्रप्रसादस्य जन्मः बिहारस्य सारन-जिलास्थाने जीरादेई नाम्नि ग्रामे 3 दिसंबर, 1884 ईस्वी वर्षे अभवत्।
3. 1. (ख) जनकः 2. (ग) भू 3. (क) तीव्रा 4. (ख) राजेन्द्रप्रसादाय

खण्डः 'ख' (रचनात्मकं-लेखनम्)

अभ्यास-कार्यपत्रिका-6

1. 1. एतत् राष्ट्रमंडल-क्रीडायाः चित्रम् अस्ति। 2. अत्र मल्ल-क्रीडा भवति।
3. मल्ल-क्रीडा-स्थाने द्वौ मल्लौ स्तः। 4. तौ मल्लयुद्धं कुरुतः।
5. तत्र एकः निर्णायकः अपि अस्ति।
2. 1. वृक्षाः अस्माकं मित्राणि सन्ति।
2. ते अस्मभ्यम् छाया, फलानि इत्यादीनि अनेकानि वस्तूनि यच्छन्ति।
3. वृक्षाः वायोः शुद्धीकरणाय अपि अस्माकं सहायकाः सन्ति।
4. वृक्षेषु एव पशु-पक्षिभ्यः वासः भवति।
5. सत्यम् एव, वृक्षाः नूनम् परोपकारिणः सन्ति।
3. 1. पण्डित जवाहरलाल नेहरूः महाभागस्य जन्मदिवसः एव बालदिवसः कथ्यते।
2. सः स्वतंत्रभारतस्य प्रथमः प्रधानमंत्री आसीत्।
3. पण्डित जवाहरलाल नेहरू बालकेषु अतीव स्निह्यति स्म।

4. अस्मिन् दिवसे विद्यालयेषु कार्यक्रमानाम् आयोजनम् भवति।
5. अयम् दिवसः प्रतिवर्षम् 14 नवम्बरे मान्यते।

अभ्यास-कार्यपत्रिका-7

1. एतत् विद्यालयस्य वार्षिकोत्सवस्य चित्रम् अस्ति।
 2. मञ्चे एका छात्रा नृत्यति।
 3. एका छात्रा गायनं करोति।
 4. अनेके जनाः वार्षिकोत्सवः पश्यन्ति।
 5. जनाः नृत्यम् दृष्ट्वा प्रसन्नाः भवन्ति।
2. 1. प्रातः भ्रमणम् स्वास्थ्य लाभकरः भवति।
 2. भ्रमणेन वयम् वातावरणात् स्वच्छवायुः प्राप्नुमः।
 3. प्रातःकाले उद्याने शीतलः पवनः वहति।
 4. वयम् उद्याने मनोहराणि दृश्याणि द्रष्टुम् शक्नुमः।
 5. प्रातःकाले एव खगाः अपि कलरवं कुर्वन्ति।
3. 1. वयं 'वैष्णोदेवी' स्थानस्य यात्रायै अगच्छाम।
 2. एतत् स्थानम् जम्मूनगरे अस्ति।
 3. तत्र 'वैष्णो देव्याः' मन्दिरम् अस्ति।
 4. वयम् जम्मूनगरे रेलयानेन अगच्छाम।
 5. वयम् ह्यः रात्रौ एव प्रत्यागच्छाम।

अभ्यास-कार्यपत्रिका-8

1. एतत् विद्यालयस्य चित्रम् अस्ति।
 2. विद्यालये ध्वजारोहणम् भवति।
 3. बालाः पंक्तिबद्धाः तिष्ठन्ति।
 4. शिक्षकाः बालाः च राष्ट्रगानं गायन्ति।
 5. छात्राः विद्यालयस्य वेशभूषा धारयन्ति।
2. 1. महाभारतम् हिन्दूधर्मस्य एकः ग्रन्थः अस्ति।
 2. अस्मिन् कौरव-पाण्डवानाम् मध्ये युद्धस्य वर्णनम् अस्ति।
 3. अस्य युद्धस्य कारणम् दुर्योधनः आसीत्।
 4. इदम् युद्धम् कुरुक्षेत्रे अभवत्।
 5. कुरुक्षेत्रे श्रीकृष्णः अर्जुनाय गीता-उपदेशम् अपि अयच्छत्।
3. 1. किम् त्वम् जानासि, अस्माकं भारतवर्षे पुरा गुरु-शिष्य-सम्बन्धः।
 2. संस्कृतपुस्तके एकम् पाठम् अपि अस्ति।
 3. शिष्यस्य बुद्धिः ज्ञानग्रहण-योग्या तीक्ष्णा च भवति।
 4. आम् वर्तिके! जानामि। विद्याम् अर्थयते इति विद्यार्थी।
 5. अद्यैव गुरु-शिष्यपरम्परायाम् आधृत्य संस्कृत-पाठम् अपि पठावः।

अभ्यास-कार्यपत्रिका-9

1. इदम् भोजनालयस्य चित्रम् अस्ति।
 2. सूदाः जनेभ्यः भोजनानि पचन्ति।
 3. जनाः सूप-ओदनम्-रोटिकाः इत्यादीनि भोजनानि खादन्ति।
 4. चित्रे एकः भृत्यः जनाय भोजनम् यच्छति।
 5. चित्रे अनेकानि पात्राणि अपि सन्ति।
2. 1. गणतंत्र-दिवसः प्रतिवर्षं जनवरीमासे आयोज्यते।
 2. अस्मिन् दिवसे शस्त्रप्रदर्शनम् भवति।

3. अनेके सैनिकाः अपि अस्मिन् दिवसे प्रदर्शनम् कुर्वन्ति।
4. वायुयानम् जनानाम् उपरि पुष्पवर्षां करोति।
5. शोभायात्रा राष्ट्रपति-भवनात् भारतद्वारम् पर्यन्तम् गच्छति।

- 3**
1. अहम् भवनस्य निर्माणाय काष्ठानि वाञ्छामि।
 2. जानामि यूयम् अस्मभ्यम् छायाम् यच्छथ।
 3. तरवः मनुष्येभ्यः अन्नम्, शाकम्, फलानि अधिके किं प्रायः सर्वाणि एव।
 4. गन्धः, निर्यासः, भस्मास्थिः वल्कलं छायां चापि यच्छन्ति।
 5. अद्यैव वृक्षारोपणं आरम्भं करिष्यामि।

खण्डः 'ग' (अनुप्रयुक्त-व्याकरणम्)

अभ्यास-कार्यपत्रिका-10 (वर्णमाला एवं पद-विचार)

- 1**
1. (ख) 13	2. (क) 33	3. (क) स्वर	4. (ख) व्यञ्जन
5. (ग) ब	6. (ख) व	7. (क) त	8. (ग) अ
9. (ग) श	10. (ख) ऋ		
- 2**
1. ✗	2. ✓	3. ✗	4. ✗
5. ✗	6. ✓	7. ✓	8. ✓
9. ✗	10. ✓		

अभ्यास-कार्यपत्रिका-11

- 1**
1. व् + अ + न् + अ + र् + आ + ज् + अ	2. म् + अ + ण् + ड् + ऊ + क् + अ
3. अ + श् + उ + द् + ध् + अ	4. न् + आ + स् + इ + क् + य् + अ
5. स् + थ् + आ + न् + अ	6. म् + अ + य् + ऊ + र् + अः
7. ध् + व् + अ + न् + इ	8. आ + र् + थ् + इ + क् + अ
9. स् + ऐ + न् + इ + क् + अ	10. स् + अ + न् + स् + क् + ऋ + त् + अ
- 2**
1. देवदासी	2. विद्यालय
3. देवेन्द्र	4. ऋषि
5. नगरम्	
- 3**
1. (ग) उत्तम पुरुष	2. (ग) बहुवचन	3. (ग) त्रीणि	4. (क) मध्यम पुरुष
5. (ख) अधिकरण	6. (क) चतुर्थी	7. (ख) मध्यम पुरुष	8. (ग) बहुवचन
9. (ख) षष्ठी	10. (ग) षट्		

अभ्यास-कार्यपत्रिका-12 (कारक-विचार)

- 1 (क) 3 (ख) 5 (ग) 1 (घ) 7
(ङ) 2 (च) 8 (छ) 4 (ज) 6
- 2 1. (ख) अपादान 2. (ख) करण 3. (ख) करण 4. (क) अपादान
5. (क) कर्ता 6. (ख) सम्प्रदान 7. (ख) सम्बन्ध 8. (ख) कर्ता
9. (क) सम्बोधन 10. (ख) सम्प्रदान

अभ्यास-कार्यपत्रिका-13 (अजन्त-शब्दाः)

- 1 1. छात्राः 2. गुहायाम् 3. पादैः 4. कोकिलायाः
5. सुतायै 6. देशम् 7. ग्रामात् 8. गृहम्
9. हस्तेन 10. वृक्षात्
- 2 1. सूर्योदये 2. गगनात् 3. पुण्याय 4. निशायाम्
5. रमायाः 6. पुष्पेभ्यः 7. आम्रवृक्षाणाम् 8. नगरे
9. शिलायाम् 10. पादैः

अभ्यास-कार्यपत्रिका-14 (अजन्त-शब्दाः)

- 1 1. रामयोः 2. बालकम् 3. वृक्षे 4. जलेभ्यः
5. खगस्य 6. कोकिले 7. हस्ताः 8. फलानि
9. नेत्राभ्याम् 10. उद्यानैः
- 2 1. जले कमलानि विकसन्ति। 2. वृक्षे खगौ तिष्ठतः। 3. अम्बा बालकाय दुग्धम् यच्छति।
4. सैनिकाः देशम् रक्षन्ति।

अभ्यास-कार्यपत्रिका-15 (अजन्त-शब्दाः)

- 1 1. गगनात् वर्षा भवति। 2. जनाः पर्वतेषु भ्रमन्ति। 3. वयम् नेत्राभ्याम् पश्यामः।
4. अश्वाः पादैः धावन्ति। 5. उद्याने पुष्पाणि विकसन्ति। 6. बालः तिष्ठति पुस्तकम् च पठति।

अभ्यास-कार्यपत्रिका-16 (इकारान्त एवं ईकारान्त-शब्दाः)

- 1 1. नद्याम् 2. कवयः 3. अतिथीनाम् 4. महर्षेः
5. देव्याः 6. नद्याः 7. प्राच्यै 8. रोहिण्याः
9. प्रदर्शनीम् 10. भूपतौ

2	1.	नदीभ्याम्	नदीभ्यः
	2. मतौ, मत्याम्	मत्योः
	3.	कवी	कवयः
	4. कपिना	कपिभ्याम्
	5.	हे कपी!	हे कपयः!
	6. हे रश्मि!	हे रश्मी!
	7. मुनेः	मुन्योः
	8.	मुनिभ्याम्	मुनिभिः
	9. हे नदि!	हे नद्यः!
	10.	रवी	रवीन्

अभ्यास-कार्यपत्रिका-17 (उकारान्त एवं ऊकारान्त-शब्दाः)

1	1. गुरुम्	2. पशून्	3. शिशोः	4. गुरुम्
	5. साधोः	6. शत्रोः	7. भानोः	8. बिन्दवः
	9. गुरोः	10. ईक्षोः		
2	1. प्रभून्	2. भानुभ्याम्	3. गुरुभ्यः	4. तरवे
	5. शिशवे	6. जन्तोः	7. वायू	8. बन्धुभ्यः
	9. हे शम्भवः!	10. ऋतौ		

अभ्यास-कार्यपत्रिका-18

1	1. धेनुभिः	2. मधूनि	3. शत्रवे	4. पशोः
	5. सेतूनाम्	6. वायू	7. बाहुना	8. तरवोः
	9. शिशुभ्याम्	10. तन्तुः		
2	1. भानुना	2. पशूनाम्	3. साधुषु	4. हे गुरो!
	5. शिशुभ्याम्	6. वायुम्	7. शत्रुभ्यः	8. बाहुषु
	9. तन्तुभिः	10. सेतौ		

अभ्यास-कार्यपत्रिका-19 (ऋकारान्त एवं ॠकारान्त शब्दाः)

1	1. स्वसुः	2. कर्तृषु	3. पितृभ्याम्	4. भ्रातृभ्यः
	5. भर्त्रे	6. वक्तारः	7. मातृणाम्	8. हे धातरौ!
	9. पित्रा	10. पोतृभ्यः		

2	1. पिता	2. मात्रे	3. भ्राता	4. कर्ता
	5. वक्तुः	6. स्वस्तुः	7. पिता	8. वक्त्रे
	9. स्वस्त्रे	10. भ्रात्रा		

अभ्यास-कार्यपत्रिका-20

1	1. (क) कर्तरि	2. (ख) पितृभ्याम्	3. (ग) मात्रा	4. (ग) कर्तृभिः
	5. (क) भ्रातृषु	6. (ख) पित्रोः	7. (ग) हे कर्तारः!	8. (ख) माता
	9. (क) पितृभ्यः	10. (ख) वक्तारः		
2	1. पितरम्	2. पितृभ्यः	3. वक्तृषु	4. भ्रातुः
	5. भ्रातृभिः			

अभ्यास-कार्यपत्रिका-21 (सर्वनाम शब्दरूपाणि)

1	1. अनेके	2. सर्वस्य	3. तव/युवयोः/युष्माकम्	4. मम/आवयोः/अस्माकम्
	5. किम्	6. इदम्	7. मत्/आवाभ्याम्/अस्मत्	8. अनेकानि
	9. तस्मिन्	10. सा		
2	1. भारते अनेकाः नद्यः वहन्ति।	2. सः सिंहः मृगम् अमारयत्।	3. तस्मिन् बालके अनेके गुणाः सन्ति।	4. भारते अनेके महापुरुषाः अभवन्।
	3. मम माता आगच्छति।	4. तस्मिन् बालके अनेके गुणाः सन्ति।	5. तव विद्यालये वार्षिकोत्सवः भविष्यति।	6. सर्वाः महिलाः परस्परं वदन्ति।
	5. सा कस्मिन् विद्यालये पठति?	6. भारते अनेके महापुरुषाः अभवन्।	7. तव विद्यालये वार्षिकोत्सवः भविष्यति।	8. सर्वाः महिलाः परस्परं वदन्ति।
	7. तस्य वृक्षस्य फलानि मधुराणि सन्ति।	9. अहं त्वाम् पाठयिष्यामि।	10. सर्वाः महिलाः परस्परं वदन्ति।	
3	1. मयि, आवयोः	2. केन, कैः	3. ताभ्याम्, तैः	4. सर्वम्, सर्वे
	5. अनेकाभ्याम्, अनेकेभ्यः	6. के, काः	7. सर्वस्मै, सर्वाभ्याम्	8. अनयोः, एषु
	9. मम्, अस्माकम्	10. तस्मात्, तेभ्यः		

अभ्यास-कार्यपत्रिका-22

1	1. अनेकेभ्यः	2. एषा	3. युष्माकन्	4. मयि
	5. अस्मभ्याम्	6. कयोः	7. सर्वासु	8. आवयोः
	9. तस्मात्	10. मया		
2	1. पुस्तकानि	2. फलम्	3. बालकौ	4. महिला
	5. गृहस्य	6. सरोवरे	7. जनाः	8. अश्वम्
	9. देशाय	10. हस्तेन		

3	1. विद्यायाः	2. शाखायाः	3. मह्यम्	4. भोजनात्
	5. ग्रामम्	6. विडालात्	7. कोलाहलेन	8. सूर्याय
	9. बालैः	10. पर्वतात्		

अभ्यास-कार्यपत्रिका-23

1	1. लता	2. छात्रः	3. फलम्	4. गृहे
	5. बालिकाः			
2	1. एकः	2. अनेकानि	3. दुष्टा	4. अस्या, सर्वे, प्रवीणाः
	5. मधुरम्	6. द्वौ	7. एकः, अपरः	
3	1. हरितानि	2. स्थूला	3. शीतलम्	4. शोभनानि
	5. शोभनः	6. रमणीया	7. एका	8. अर्धविकसितानि
	9. अस्मिन्	10. द्वौ		

अभ्यास-कार्यपत्रिका-24 (धातु रूपाणि-लृट्, लृट्, लङ् एवं लोट् लकारे)

1	1. करिष्यामि	2. अभवत्	3. आगच्छति	4. सन्ति
	5. करोतु	6. अगच्छाव	7. स्तः	8. यच्छ
	9. पठति	10. भविष्यति		

2	मूलधातुः	लकारः	पुरुषः	वचनम्
	1. भू	लङ्	प्रथमः	बहुवचनम्
	2. अस्	लङ्	मध्यमः	एकवचनम्
	3. कृ	लोट्	मध्यमः	एकवचनम्
	4. पा (पिब्)	लृट्	उत्तमः	एकवचनम्
	5. दृश्	लृट्	प्रथमः	बहुवचनम्
	6. गम्	लोट्	उत्तमः	बहुवचनम्
	7. नी	लोट्	प्रथमः	बहुवचनम्
	8. आ + गम्	लट्	मध्यमः	एकवचनम्
	9. उप + विश्	लट्	उत्तमः	बहुवचनम्
	10. स्था	लट्	मध्यमः	एकवचनम्

अभ्यास-कार्यपत्रिका-25

1	1. पास्यति	2. भविष्यति	3. गमिष्यामि	4. द्रक्ष्यसि

5. स्थास्यामि	6. भविष्यति	7. करिष्यन्ति	8. भविष्यति
9. क्रीडिष्यतः	10. भ्रमिष्यावः		
- 2**
1. सः उद्याने भ्रमिष्यति।	6. बालकः इतस्ततः भ्रमिष्यति।
2. युवाम् पठनाय गच्छथः।	7. सूपकाराः भोजनम् पचन्तु।
3. वृद्धौ फलेभ्यः इच्छतः।	8. सा बालिका वृक्षात् अपतत्।
4. अहम् नेत्राभ्याम् पश्यामि।	9. तत् चक्रम् आसीत्।
5. फलम् मधुरम् अस्ति।	10. यूयम् शोभनाः बालकाः स्थ।

अभ्यास-कार्यपत्रिका-26 (धातु रूपाणि-लृट्, लृट्, लङ् एवं लोट् लकारे)

1	लृट्	लृट्	लङ्	लोट्
1.	खादति	खादिष्यति	अखादत्	खादतु
2.	स्मरति	स्मरिष्यति	अस्मरत्	स्मरतु
3.	यच्छति	दास्यति	अयच्छत्	यच्छतु
4.	तिष्ठति	स्थास्यति	अतिष्ठत्	तिष्ठतु
5.	नयति	नेष्यति	अनयत्	नयतु
6.	पिबति	पास्यति	अपिबत्	पिबतु
7.	भवति	भविष्यति	अभवत्	भवतु
8.	पश्यति	द्रक्ष्यति	अपश्यत्	पश्यतु
9.	गच्छति	गमिष्यति	अगच्छत्	गच्छतु
10.	तरति	तरिष्यति	अतरत्	तरतु
11.	धावति	धाविष्यति	अधावत्	धावतु
12.	नमति	नंस्यति	अनमत्	नमतु
13.	पचति	पक्ष्यति	अपचत्	पचतु
14.	वसति	वत्स्यति	अवसत्	वसतु
15.	अस्ति	भविष्यति	अभवत्	भवतु
16.	लिखति	लेखिष्यति	अलिखत्	लिखतु
17.	हसति	हसिष्यति	अहसत्	हसतु
18.	खादति	खादिष्यति	अखादत्	खादतु
19.	भ्रमति	भ्रमिष्यति	अभ्रमत्	भ्रमतु
20.	वदति	वदिष्यति	अवदत्	वदतु

अभ्यास-कार्यपत्रिका-27

1. (क) अनुगच्छति (ख) अनुगच्छन्ति (ग) अनुगच्छामि
2. (क) अनुकरोति (ख) अनुकरोमि (ग) अनुकरोषि
3. (क) अनुभवति (ख) अनुभवति (ग) अनुभवति
4. (क) अनुसरतः (ख) अनुसरामः (ग) अनुसरति
5. (क) आगच्छन्ति (ख) आगच्छतः (ग) आगमिष्यसि
6. (क) आनयति (ख) आनयन्ति (ग) आनयामः
7. (क) प्रणमतः (ख) प्रणमामः (ग) प्रणमथ
8. (क) प्रविशति (ख) प्रविशन्ति (ग) प्रविशावः
9. (क) उपविशति (ख) उपविशामि (ग) उपविशतः
2. प्रभवन्ति, विकसन्ति प्रसरति, उपविशन्ति
विहरन्ति, उत्पतन्ति प्रसीदन्ति, उद्भवन्ति
अनुभवन्ति, आगच्छति

अभ्यास-कार्यपत्रिका-28

1. 1. वृक्षम् 2. रामेण 3. मह्यम् 4. गच्छन्
5. भवनम् 6. खादति 7. गच्छति 8. पर्वतान्
9. नंस्यति 10. ह्यः 11. वसति 12. करोषि
13. मुनिः 14. बालकः 15. कृष्णः
2. 1. लक्ष्म्यै 2. एषः 3. अजरः 4. आसीत्
5. श्रीकृष्णाय 6. अहम् 7. आगत्य 8. सुन्दरम्
9. अस्ति 10. आगच्छन् 11. गमिष्यति 12. पर्वतात्
13. तेन 14. त्रयः 15. चतस्रः

अभ्यास-कार्यपत्रिका-29 (संख्यावाचक शब्दाः)

1. 1. पञ्च 2. चतुर 3. सप्त 4. दश
5. नव
2. 1. एकः 2. चत्वारः 3. दश 4. चत्वारः
5. पञ्च 6. सप्त 7. तिस्रः 8. त्रीणि
9. द्वौ 10. दश

अभ्यास-कार्यपत्रिका-30

1	1. नवदश	6. षडशीतिः	11. द्वयशीतिः	12. सप्तदश
	2. द्विसप्ततिः	7. द्वादश	12. दश	17. अष्टाशीतिः
	3. पञ्चविंशतिः	8. त्रिंशत्	13. नवसप्ततिः	18. षण्णवतिः
	4. नवचत्वारिंशत्	9. सप्तषष्टिः	14. एकविंशतिः	19. षट्पञ्चाशत्
	5. एकादश	10. चतुर्विंशतिः	15. शतम्	20. एकनवतिः
2	1. फलम्	2. पुष्पे	3. महिलाः	4. फलानि
	5. बाला	6. हस्तौ	7. पुस्तकानि	8. गजाः
	9. बालिके	10. अश्वः		

अभ्यास-कार्यपत्रिका-31 (अव्यय-प्रकरणम्)

1	1. की ओर	2. और	3. नहीं	4. आज
	5. कल (आने वाला)	6. कल (बीता हुआ)	7. बाहर	8. हमेशा
	9. कब	10. बहुत	11. धीरे	12. चुपचाप
	13. बिना	14. साथ	15. यहाँ	
2	यदा, तदा, च, इतस्ततः, शीघ्रम्, अपि, सह, तु, न, शनैः			
3	1. (ख) प्रति	2. (ग) सर्वतः	3. (ग) सह	4. (क) च
	5. (ख) कुतः	6. (ग) तत्र	7. (क) मा	8. (ख) श्वः
	9. (ग) ह्यः	10. (क) अधुना		

अभ्यास-कार्यपत्रिका-32

1	1. ह्यः	2. इतस्ततः	3. बहिः	4. सर्वत्र
	5. च	6. सदा	7. पृष्ठतः	8. अत्र
	9. उच्चैः	10. एकदा		
2	1. आम्	2. न	3. न	4. आम्
	5. आम्	6. आम्	7. न	8. न
	9. आम्	10. न		

अभ्यास-कार्यपत्रिका-33 (प्रत्ययाः)

1	1. पठितम्	2. पीत्वा	3. खादितुम्	4. आदाय
	5. पठितुम्	6. श्रुता	7. उत्थाय	8. स्पृष्ट्वा
	9. गत्वा	10. रक्षितुम्		

2	1. आ + रुह्, तुमुन्	2. स्मृ + क्त्वा	3. दृश + तुमुन्	4. श्रु + तुमुन्
	5. पा + क्त (पु०)	6. ग्रह् + क्त्वा	7. नम् + क्त (पु०)	8. आ + गम् + ल्यप्
	9. भक्ष् + तुमुन्	10. गम् + तुमुन्		

अभ्यास-कार्यपत्रिका-34

1	1. हन्तुम्	2. हसित्वा	3. द्रष्टुम्	4. पतितः
	5. लब्ध्वा	6. पातुम्	7. कृतः	8. आगम्य/आगत्य
	9. निर्गम्य/निर्गत्य	10. नष्टः		
- 2
1. सा भोजनं कृत्वा विद्यालयं गच्छति।	2. सा पुस्तकानि आनेतुम् पुस्तकालयम् गच्छति।
3. भक्तः पुष्पम् आदाय देवालयम् गच्छति।	4. रोनिता पाठं स्मृत्वा परीक्षायाम् उपविशति।
5. बालकः भोजनं खादित्वा शयनं करोति।	

अभ्यास-कार्यपत्रिका-35 (प्रश्न निर्माणम्)

1	1. जनाः कीदृशम् मूषकम् पश्यन्ति?	2. चटकाः कैः सह गच्छन्ति?
	3. संवितः प्रातः कदा उत्तिष्ठति?	4. रुचिका कति वर्षीया बालिका अस्ति?
	5. अध्यापिका कान् अङ्गान् यच्छति?	6. का उपहारम् आनयति?
	7. कस्याः हस्ते वीणा अस्ति?	8. कस्मात् बहिः भक्ताः तिष्ठन्ति?
	9. कस्य उपरि चटकाः सन्ति?	10. केषु ज्ञानम् अस्ति?
- 2
1. कहाँ	2. कब	3. कितने	4. किसलिए
5. किस प्रकार का	6. किसका (पुं०/नपुं०)	7. किनमें (पुं०/नपुं०)	8. कौन (स्त्रीलिङ्ग)
9. कौन (सब) (नपुंसकलिङ्ग)		10. किसके द्वारा (पुं०/नपुं०)	

अभ्यास-कार्यपत्रिका-36

1	1. कस्य	2. कानि	3. कस्याः	4. काभ्याम्
	5. कानि	6. का	7. काभ्याम्	8. केषु
	9. कस्मिन्	10. काः		

अभ्यास-कार्यपत्रिका-37

1	1. (ग) कुत्र	2. (ख) केषाम्	3. (ग) केभ्यः	4. (क) कदा
	5. (ख) कति	6. (ग) कीदृशः	7. (क) कानि	8. (क) केभ्याम्
	9. (क) कासु	10. (ग) किम्	11. (क) कति	12. (ग) कीदृशः
	13. (ख) कस्मात्	14. (ख) कथम्	15. (क) कुत्र	

अभ्यास-प्रश्नपत्रम्-1

खण्डः 'क' (अपठितांश-अवबोधनम्)

1. 1. (क) माता 2. (ग) दूरभाषयन्त्रेण
3. (घ) पितामहः 4. (क) सप्तमकक्षायाम्
2. 1. सप्ताहान्ते अविकान्तस्य पितामहः पितामही च तस्य गृहे आगच्छताम्।
2. अविकान्तः मातरं कथयति यत् अम्ब! अधुना पठनाय किमपि न कथनीयम्। अहम् इच्छानुसारं चलचित्रं द्रक्ष्यामि। वीडियोक्रीडां कीडिष्यामि। अधिकाधिकं शयनं च करिष्यामि।
3. 1. (ख) मात्रे 2. प्रसन्नः 3. (ग) श्रु 4. अम्बा, जननी

खण्डः 'ख' (रचनात्मकं-लेखनम्)

2. 1. इदम् सरोवरस्य चित्रम् अस्ति। 2. सरोवरे अनेके मत्स्याः तरन्ति।
3. पृष्ठतः एकः वृक्षः अपि अस्ति। 4. वृक्षे खगाः कूजन्ति।
5. एकः बालकः सरोवरस्य समीपम् तिष्ठति।

3. वैभवः – सुप्रभातम्, अधुना त्वम् किम् करोषि?
रागिनी – अहम् भ्रमणाय गच्छामि। त्वम् किम् करोषि?
वैभवः – अहम् तु संस्कृते श्लोकान् स्मरामि।
रागिनी – त्वम् किमर्थम् श्लोकान् स्मरसि?
वैभवः – श्वः मम विद्यालये श्लोकोच्चारण प्रतियोगिता भवति।
रागिनी – हे वैभव! संस्कृत तु अतीव कठिना भाषा अस्ति।
वैभवः – न न! एषा तु अतीव सरला सुमधुरा च भाषा अस्ति।
रागिनह – अहमपि संस्कृत भाषां पठिष्यामि।

खण्डः 'ग' (अनुप्रयुक्त-व्याकरणम्)

4. 1. गुरोः 2. पक्षिभिः 3. नद्यः 4. पित्रा
5. कुक्कुरात् 6. शाखायाम् 7. भ्राता 8. पशवः
9. नेत्राभ्याम् 10. शिशुः
5. 1. दश 2. द्वे 3. त्रयः 4. एकम्
5. अष्ट

- 6 1. पिबामः 2. करिष्यामि 3. लिखत 4. अभजः
 5. खादावः 6. द्रक्ष्यन्ति 7. गच्छन्तु 8. अपतन्
 9. तिष्ठति 10. धाविष्यन्ति
- 7 1. सह 2. परितः 3. च 4. बहिः
 5. अपि
- 8 1. अहम् कदा भोजनं खादामि? 2. कस्य फलानि मधुराणि सन्ति?
 3. रोहितः राधिका च कति फलानि खादतः? 4. केषु जनाः वसन्ति?
 5. गजः कैः धावति?

अभ्यास-प्रश्नपत्रम्-2

खण्डः 'क' (अपठितांश-अवबोधनम्)

- 1 1. 1. (ख) नरेन्द्रः 2. (घ) रामकृष्णः
 3. (ग) भारतस्य 4. (ख) भगिनी निवेदिता
 2. 1. 'उत्तिष्ठत, जाग्रत, प्राप्य, वरान्निबोधत' इति विवेकानन्दस्य आदर्शवाक्यः आसीत्।
 2. नरेन्द्रः कन्याकुमारीतीर्थे सागरसंगमे तपः अकरोत्।
 3. 1. (क) अस् 2. (ग) नरेन्द्रः 3. (घ) जनाः 4. परमा

खण्डः 'ख' (रचनात्मक-लेखनम्)

- 2 1. इदम् उपवनस्य चित्रम् अस्ति। 2. उपवने बालकाः कन्दुकेन क्रीडन्ति।
 3. बालाः आनन्दम् अनुभवन्ति। 4. चित्रे अनेके पादपाः वृक्षाः च सन्ति।
 5. आकाशे खगाः उड्डयन्ति।
- 3 1. मम प्रिया अध्यापिका श्रीमती अस्ति।
 2. विद्यालये अनेकेषु शिक्षकेषु सा एव मम प्रिया अस्ति। 3. सा सौम्यतायाः मूर्तिः एव अस्ति।
 4. सा स्वविषये दक्षा एका प्रभावशालिनी अध्यापिका च अस्ति। 5. सा मह्यम् विषयम् पाठयति।

खण्डः 'ग' (अनुप्रयुक्त-व्याकरणम्)

- 4 1. साधवः 2. ऋतवः 3. सिंहात् 4. शाखायाः
 5. मधवे 6. नद्याम् 7. वारि 8. नीडे
 9. सृष्ट्याः 10. उपवनात्

- 5 1. द्वे 2. तिस्रः 3. षड् 4. चत्वारः
5. एकः
- 6 1. उत्तिष्ठन्तु 2. भविष्यति 3. आगच्छः 4. निर्गच्छति
5. अयच्छत् 6. वाञ्छति 7. करवामहै 8. भवति
9. अभिधावति 10. आसीत्
- 7 1. उच्चैः 2. अपि 3. सर्वत्र 4. तीव्रम्
5. एव
- 8 1. वृक्षाः कस्मै फलन्ति? 2. रोहनस्य कस्मात् पुस्तकानि पतन्ति?
3. के/काः श्वः बर्गरम् खादिष्यन्ति? 4. रोमा कीदृशी बालिका अस्ति?
5. एते कति दर्पणे स्तः?